

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology
Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2020. Vol. 3(28). Issue 2, pp. 71–80

DOI 10.15421/26200207

<http://www.uha.dp.ua>

УДК 94 (477–22): [379.8–053.6:792] «192(045)

Театральне життя на селі – новий вид дозвілля селянської молоді у 1920-х роках

Н. В. Полтавець

ORCID: 0000-0001-6963-7139

Researcher ID: B-7502-2019

natasha_poltavets@ukr.net

*Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького,
бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Черкаська
область, Україна, 18031*

Анотація. *Мета статті:* висвітлити театральний вид мистецтва як форму організованого культурного дозвілля сільської молоді впродовж 1920-х рр. *Методи дослідження:* проблемно-хронологічний, історико-системний та аналітичний. *Основні результати:* встановлено, що драматичні гуртки й сільський театр користувалися значним попитом у молодих людей та стали найпопулярнішою формою проведення дозвілля на селі. Організаторами гурткової театральнo-драматичної роботи виступали комсомольські активісти та вчителі. З'ясовано, що останні, будучи освіченою частиною сільського середовища, стали більш продуктивними і дієвими у постановці відповідної роботи із сільською молоддю. У практиці театральних колективів та драматичних гуртків існували проблеми організаційного та фінансово-матеріального забезпечення. Останнє було однією із причин низької якості молодіжних постановок. Разом з тим в округах УСРР діяло чимало успішних

аматорських гуртків. Автором встановлено, що роль і місце сільської молоді у драмгуртках та сільському театрі визначалися політосвітньою політикою правлячої партії. А заповнення молодіжного дозвілля сільським театром мало виконувати ряд функцій, серед яких: підвищення загального культурного рівня населення, поглиблення політичної свідомості, антирелігійна пропаганда та нівелювання панівних традиційних форм проведення вільного часу молодим сільським населенням. Враховуючи функції і завдання, які ставилися владною верхівкою перед театральнo-драматичними гуртками, то відповідною була і тематика вистав та п'єс. Увесь репертуар намагалися підбирати у напрямку загального зміцнення становища партії більшовиків на селі. З огляду на можливості впливу такого виду мистецтва на формування свідомості молоді в умовах становлення тоталітарного режиму, він був приречений на його політико-ідеологічне обслуговування. *Практичне значення:* рекомендовано до використання у дослідженні сільського молодіжного дозвілля, вивченні історії сільського театру як самобутнього явища у селі періоду непу. *Оригінальність:* автором узагальнено досвід творення дозвілля сільської молоді постреволюційного періоду в умовах культурно-ідеологічних та культурних трансформацій. *Наукова новизна:* вперше сільська молодь розглядається автором як суб'єкт формування нового типу дозвілля українського села 1920-х років. *Тип статті:* оглядово-узагальнююча.

Ключові слова: Сільський театр; Драматичні гуртки; Сільбуд.

Надійшла до редколегії 18.06.2020

Прорецензована 10.10.2020

Рекомендована до друку 01.11.2020

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology
Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2020. Vol. 3(28). Issue 2, pp. 71–80

DOI 10.15421/26200207

<http://www.uha.dp.ua>

УДК 94 (477–22): [379.8–053.6:792] «192(045)

Театральная жизнь на селе – новый вид досуга сельской молодежи в 1920-х годах

Н. В. Полтавец

ORCID: 0000-0001-6963-7139

Researcher ID: B-7502-2019

natasha_poltavets@ukr.net

*Черкасский национальный университет имени
Богдана Хмельницкого,
бульвар Шевченко, 81, г. Черкассы, Черкасская
область, Украина, 18031*

Аннотация. *Цель статьи:* осветить театральный вид искусства как форму организованного досуга сельской молодежи в течение 1920-х гг. *Методы исследования:* проблемно-хронологический, историко-системный и аналитический. *Основные результаты:* установлено, что драматические кружки и сельский театр пользовались большим спросом у молодых людей и стали самой популярной формой проведения досуга на селе. Организаторами кружковой театрально-драматической работы выступали комсомольские активисты и учителя. Выяснено, что последние, будучи образованной частью сельской среды, стали более продуктивными и эффективными в постановке соответствующей работы с сельской молодежью. В практике театральных коллективов и драматических кружков существовали проблемы организационного и финансово-материального обеспечения. Последнее было одной из причин низкого качества молодежных постановок. Вместе с тем в округах УССР действовало немало успешных любительских кружков. Автором установлено, что роль и место сельской молодежи

в драмкружках и сельском театре определялись политобразовательной политикой правящей партии. А заполнение молодежного досуга сельским театром могло выполнять ряд функций, среди которых: повышение общего культурного уровня населения, углубление политического сознания, антирелигиозная пропаганда и нивелирование господствующих традиционных форм проведения свободного времени молодым сельским населением. Исходя из того, какие функции и задачи ставились властной верхушкой перед театрально-драматическими кружками, соответствующей была и тематика спектаклей и пьес. Весь репертуар старались подбирать в направлении общего укрепления положения партии большевиков в деревне. Учитывая возможности влияния театрального вида искусства на формирование сознания молодежи в условиях становления тоталитарного режима, он был обречен на политико-идеологическое обслуживание этого режима. *Практическое значение:* рекомендовано к использованию в исследовании сельского молодежного досуга, изучении истории сельского театра как самобытного явления в селе периода нэпа. *Оригинальность:* автором обобщен опыт создания досуга сельской молодежи постреволюционного периода в условиях культурно-идеологических и культурных трансформаций. *Научная новизна:* впервые сельская молодежь рассматривается автором как субъект формирования нового типа досуга украинского села 1920-х годов. *Тип статьи:* обзорно-обобщающий.

Ключевые слова: Сельский театр; Драматические кружки; Сельбуд.

Поступила в редколлегию 18.06.2020

Прорецензирована 10.10.2020

Рекомендована в печать 01.11.2020

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology
Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2020. Vol. 3(28). Issue 2, pp. 71–80

DOI 10.15421/26200207

<http://www.uha.dp.ua>

LCC DK508–508.95

**Theatre life in the village – a new kind
of leisure for peasant youth in the
1920s**

N. V. Poltavets

ORCID: 0000-0001-6963-7139

Researcher ID: B-7502-2019

natasha_poltavets@ukr.net

*Bohdan Khmelnytsky National University of
Cherkasy,*

81 Shevchenko Boulevard, Cherkasy, Ukraine 18031

Abstract. *The purpose of the article is to highlight theatrical art as a form of organized cultural leisure of peasant youth during the 1920s. Research methods:* problem-chronological, historical-systemic and analytical. *Main results:* It is found that drama circles and rural theatre were in great demand among young people and became the most popular form of leisure in the village. The organizers of group theatrical work were Komsomol activists and teachers. It is found that the latter, being an educated part of the rural environment, became more productive and effective in setting up appropriate work with peasant youth. There were organizational and financial problems in the practice of theatre companies and drama circles. It was one of the reasons for the low quality of youth theatre performances. At the same time, there were many successful amateur groups in the districts of the Ukrainian SSR. The author shows that the role and place of peasant

youth in drama circles and rural theatres was determined by the political education policy of the ruling party. The filling of youth leisure by rural theatre was to perform several functions, including raising the general cultural level of the population, deepening political consciousness, anti-religious propaganda and levelling the dominant traditional forms of leisure for young peasant population. Taking into consideration the functions and tasks, set by the ruling elite before theatrical and dramatic circles, the themes of plays and performances were also appropriate. They tried to select the whole repertoire in the direction of general strengthening of the Bolshevik Party position in the countryside. Considering the possibility of influence of this type of art on young people consciousness formation, in the conditions of the totalitarian regime it was doomed to its political and ideological service. *Practical significance:* recommended for use in the study of rural youth leisure, the study of history of rural theatre as an original phenomenon in the village of the NEP period. *Originality:* the author generalizes the experience of creating leisure of rural youth of the post-revolutionary period in the conditions of ideological and cultural transformations. *Scientific novelty:* for the first time peasant youth is considered by the author as a subject of the formation of a new type of leisure of the Ukrainian village of the 1920s. *Article type:* review-generalizing.

Keywords: Rural theater; Drama circles; «Silbud» (Village special house).

Received 18.06.2020

Reviewed 10.10.2020

Accepted 01.11.2020

Постановка проблеми. Сфера дозвілля є вкрай важливою для молоді, оскільки саме у ній відбувається задоволення її культурних потреб та інтересів, формується система певних цінностей та поведінкових практик. З огляду на це науково-пізнавальний інтерес має дослідження аматорських драматичних гуртків та сільського театру, як однієї із складових організованого дозвілля селянської молоді 1920-х рр. Театральне мистецтво з його колективністю дійства та активністю учасників у більшовицькій країні також виступало одним із інструментів творення нової соціалістичної культури. Тож вивчення участі молоді у розбудові театрального життя на селі, яке припало на період стабілізації після революційних потрясінь, дасть можливість виявити фактори формування духовно-ціннісних орієнтацій молодого селянського покоління в умовах стрімких культурно-ідеологічних та соціальних новацій.

Історіографія. Слід зазначити, що театральне життя селян знаходило висвітлення у сучасній українській історіографії. Так, розвиток гурткової роботи та діяльність Робітничо-селянського театру в УСРР розглядалися у спеціальних статтях М. В. Захарченко. Автор дійшов висновку, що, окрім естетичної функції, драмгуртки й театр стали засобами агітації та пропаганди комуністичної партії (Захарченко, М. В., 2006; Захарченко, М. В., 2015). Діяльність театральних колективів на зламі 20–30-х рр. XX ст. описав у публікації І. Галась (Галась, І., 2010). У регіональному аспекті розглянув художньо-масову роботу сільської інтелігенції Чернігівщини у 20-х – на початку 30-х років XX ст. О. Топчій (Топчій, О., 2014). Окрім вітчизняних досліджень проблеми, привертає увагу й закордонна історіографія розвитку аматорського театру в Радянському Союзі. Зокрема, науковий інтерес має стаття Н. В. Шалаєвої (Шалаєва, Н. В., 2014), де авторка розглянула становлення народного революційного театру як провідника ідеології радянської влади щодо населення. І. М. Сенектутова (Сенектутова, І. М., 2007) у дисертації, присвяченій політиці радянської держави у галузі культури періоду непу, частково торкалася проблеми театру як форми дозвілля. Так, авторка довела, що наприкінці 1920-х рр. театр стає потужним ідеологічним інструментом впливу на населення. Проблеми розвитку аматорського театру, на прикладі Сибіру 1920-х рр., висвітлила у своїй публікації О. В. Сотникова (Сотникова, Е. В., 2013). Досліджуючи впровадження більшовиками театрального мистецтва у народні маси, авторка обґрунтувала тезу про те, що, використовуючи мінімальні економічні засоби, керівництво країни направило розвиток театру у вигідне з точки зору державної ідеології русло.

Проте, участь саме сільської молоді у театральному житті наразі не має належного спеціального висвітлення, що і зумовлює необхідність її дослідження.

Мета публікації полягає у тому, щоб проаналізувати участь селянської молоді в організації і відвідуванні драматичних гуртків та сільського театру.

Джерела. У дослідженні автором використано спеціалізовані періодичні видання 1920-х рр. щодо розвитку театру на селі. Зокрема, журнал «Сільський театр», що виходив впродовж 1926–1930 рр. і містив відомості про стан театрального мистецтва у сільських населених пунктах УСРР. Певні дані щодо сільських драматичних гуртків також містяться у журналі «Молодий більшовик».

Виклад основного матеріалу. Особливо популярною формою розваг для сільської молоді у 1920-х рр. став сільський театр. Його низовою ланкою були драматичні гуртки, які діяли при сільбудах та хатах-читальнях. Основним контингентом учасників драматичних сільських гуртків та аматорських театральних осередків були молоді хлопці й дівчата. До прикладу, у селі Лішня Київської округи гурток нараховував 30 осіб, з яких 5 осіб були люди похилого віку, а решта – молодь (М.; К., 1927, с. 39). У селі Нова Водолога Харківської округи драмгурток складався із 50 чоловік, з яких віком понад 35 років було лише 5 осіб (Дядлов, Х., 1927, с. 41). А драмгуртки сіл Займище Чернігівської округи та Преображенки Запорізької округи складалися лише із селянської молоді (Ушатий, 1928, с. 40; Чуб, 1928, с. 44). Про молодий вік учасників аматорських театральних колективів свідчать і численні зображення на фотокартках 1920-х рр., які можна знайти на сторінках спеціального мистецького громадсько-політичного журналу «Сільський театр» (Слобідський драмгурток, 1928, с. 36).

Організаторами такого виду молодіжної діяльності, як правило, були вчителі або комсомольські організації. Однак частіше – вчителі. Це була освічена частина сільського середовища, яка могла підібрати відповідну літературу й поставити п'єсу із акторами-аматорами. До прикладу, у 1923 р. вчитель у селі Великі Вовнянки Білоцерківської округи зорганізував місцевих хлопців і дівчат до роботи у драматичному та співочому гуртках. За короткий час поставили 4 п'єси. Однак згодом вчитель виїхав із села і за його відсутності та спеціального помешкання гуртки припинили свою діяльність (Бездітний, Т., 1927, с. 37). Краще сталися справи у селі Поправка Білоцерківської округи. Тут зусиллями вчительки-письменниці було утворено драмгурток при сільбуді. І учасниками, і глядачами була переважно сільська молодь. Вистави відбувалися кожні два тижні (Борзак, М., 1928, с. 40).

Враховуючи значний потенціал розвитку сільського театру, провідним завданням владних структур стало опанувати цей напрямок роботи. Будь-яку самодіяльність із боку молоді не схвалювали. На

сторінках журналу «Сільський театр» зазначалося, що «Всюди молодь повинна бути спереду. Але не відриваючись від загальної політосвітньої роботи села, ніяких самостійницьких юнацьких сельбудів і юнацьких драмгуртків» (Корляків, М., 1928, с. 5). До прикладу, у селі Захарівці Одеської округи із 1923 р. діяв аматорський драматичний гурток. У його складі працювало до 10 осіб місцевої інтелігенції, які грали для себе. Однак із 1925 р. гурток включили до сельбуду, поповнили кількісним складом й змінили напрямок діяльності. Його завданням стало обслуговування політосвітньої роботи партії в Одеській окрузі (На місцях. Ось в кого учитися треба! (Драмгурток при Захар'їнському РСБ на Одещині), 1928, с. 43). Слід зазначити, що існувала чітка цензура у відборі репертуару й ідеологічний контроль належав державному органу – Головополітосвіті УСРР, утвореному у 1920 р. при Наркомосвіті УСРР. Заохочувалося ставити п'єси революційного змісту. Тож схвалювали такі постановки та інсценівки: «Голота», «Біля машини» В. Винниченка, «Блудні вогні», «Фата-моргана» М. Коцюбинського, «Іду» І. Микитенка. А «хибами» у роботі вважалося, якщо у постановках драмгуртка переважали комедії. Хоча цей жанр користувався більшим попитом серед молоді та приносив більший прибуток, однак суперечив завданням художньої політики партії й тому зустрічав ідеологічні обмеження (Сергіїв, М., 1928, с. 46).

Отже, функції драматичних гуртків були предметом зацікавленості і впливу влади та мали залежати від напрямку політосвітньої роботи партії. Перед театральним мистецтвом на селі було поставлено завдання підвищувати загальний культурний рівень населення та поглиблювати політичну свідомість мас. Ідеологи театральної справи зазначали: «Ми ніколи не були тої думки, що театральна робота на селі потрібна з-за ради самої себе» (1928, с. 5). Тож його пряма естетична функція не задовольняла владу. Відповідно, й молодь, яка грала у гуртках, мала стати виконавцем політосвітніх замовлень сельбудів, хат-читалень. На цьому фоні траплялися конфлікти між колективами гуртків та сільських політосвітніх установ. Наприклад, обстеження Прилуцьким робітничо-селянським театром драмгуртків Прилуцької округи показало, що спільною проблемою усіх гуртків є суперечки із радою сельбудів. Насамперед, це проявлялося у замовному характері постановки вистав. Сельбуди особливо спонукали молодь до театральних постановок у дні нових радянських свят.

Часто про заходи попереджували за два-три дні. Такі постановки не вирізнялися якістю, однак функцію пропаганди виконували. Зокрема, у селі Лішня Київської округи силами молоді місцевого

драмгуртка на свято Дня кооперації було організовано театралізоване дійство. Гуртківці застосовували метод «живої газети», через яку показували діаграми росту кооперації, досягнення й агітували за вступ до неї (Ліппоман, 1927, с. 40). У день відзначення Міжнародного юнацького дня ставили театральну постановку революційного змісту «Дванадцять» М. Ірчана. А вносити в ощадкаси свої фінансові накопичення агітували за допомогою п'єси В. Винниченка «Різними шляхами» (Коломієць, 1929, с. 32). Подібно до цього сільські драмгуртки залучалися й до проведення осінньої посівної кампанії 1929 р. Мистецько-художніми засобами вони мали продемонструвати користь колективізації. Так, фактично драмгуртки мусили обслуговувати усі партійні кампанії та свята й форма дозвілля сільської молоді перетворювалася на інструмент агітації та комуністичної пропаганди.

Окрім політосвітніх завдань, театр повинен був здійснювати виховну функцію. Театральне мистецтво було і тією ланкою культурного життя села, яка повинна була відбивати молодь від проведення свого дозвілля на вулиці, «колодках» та досвітках і долучати до роботи у драмгуртках. З цього приводу регулярними стали агітації з боку осередків комсомолу. Наприклад, у селі Бистрик Конотопської округи комсомольський актив відвідував традиційні молодіжні зібрання й агітував сільських дівчат і хлопців до роботи у сільському драмгуртку (Рудь, П., 1927, с. 39).

У ході ідеологічної роботи правлячої партії театр, а разом із ним і молодь, зокрема, використовувався як засіб антирелігійної пропаганди, що впродовж 1920-х рр. набирала своїх обертів. Частими стали театральні постановки, які були покликані викрити сутність «церковних чудес». Так, у селі Паволоч на Білоцерківщині у 1925 р. ставили виставу, яка пояснювала глядачам «Калинівське чудо» на Поділлі. У постановці актори у формі карикатури переповідали про розстріл червоноармійцями «Калинівського хреста» і явище мироточення ікони, що розміщувалась на ньому. Після вистави була й зачитана лекція глядачам із додатковими роз'ясненнями, які спростовували «чудо» (С. М., 1925, с. 3). Молоді театральні колективи долучали й до інших антирелігійних кампаній. У селі Вербова Тульчинської округи під час закриття церкви і відкриття на її місці сельбуду, що його назвали «день заміни хреста на червоний прапор», акторський колектив молодого Робітничо-селянського театру Тульчинщини давав показ вистави «Пригвожені» Володимира Винниченка (Сергіївський, 1928, с. 31).

Враховуючи, що драматичні гуртки діяли при сельбудах, то їх аматорську діяльність останні розглядали і як пряме джерело доходів. Так, виручені

кошти із платних вистав розподілялися між радою сільбуду, потребами сценічного обладнання, членами гуртка та його керівником. Часто драматичні гуртки характеризувалися вкрай низькою якістю вистав, на що впливали й негативні тенденції поведінки гуртківців. Траплялися випадки, що хлопці приходили на репетиції напідпитку. Здебільшого це супроводжувалося криками, сварками й нецензурною лайкою. Часто дійові особи не знали своєї ролі й навіть самої назви п'єси. Тому провідну функцію у таких колективах відігравав суфлер, який фактично озвучував усі ролі вистави. Подібні постановки могли завершуватися бійкою, інколи прямо на сцені й навіть за участі глядачів (Орленко, 1928, с. 34). Такий випадок, зокрема, було зафіксовано в одному із сіл Криворізької округи (Троянда, 1928, с. 35). З однаковим успіхом на суфлера покладали надії й не розучували ролі актори села Носачівка Шевченківської округи (Косенко, Г., 1928, с. 31). За таких обставин культурно-освітня функція сільського театру нівелювалась.

Цікаво зауважити, що сучасники порівнювали новостворені гуртки за радянської влади і старі драмгуртки, що працювали за «Просвіти». Як правило, просвітянські драмгуртки серйозніше ставилися до роботи, грали професійніше і мали більше глядачів, ніж драмгуртки при сільбуддах (Омельченко, П., 1928, с. 44).

Щоправда, негативні тенденції у сільському театральному мистецтві залежали й від інших факторів. У акторському складі драмгуртків особи з позасімейним статусом виявляли більшу активність у їх роботі, ніж одружені хлопці й дівчата. Як правило, сімейна молодь дбала про стабільний зарібок або певний соціальний статус. Гра у сільському театрі чи робота в драмгуртках їх більше приваблювала у площині зайняття певної посади у театральній трупі або гуртку, ніж як спосіб задоволення культурних потреб. Слід зазначити, що загальна молодіжна активність у роботі драматичних гуртків знижувалася у розпал польових робіт. Як правило, сільські хлопці й дівчата, що тяжко працювали у полі, не мали часу ходити на репетиції для театральних постановок. При цьому збиратися вони могли у драмгуртках для спільного відпочинку, організовуючи танці або ігри.

Роботі сільського театру заважали й матеріально-фінансові труднощі. Ілюстрацією цього може служити доля театального гуртка на хуторі Герусівка Полтавської округи. Театр розміщувався у клуні. Деяке приладдя для вистав заповищили у школі. За лаштунки слугувало рядно. Сцену спорудили із купи полови, яку накрили дверима. Акторами Герусівського театру була неписьменна й малописьменна сільська молодь. Їх перша

п'єса «Перші Хоробрі» О. Соколовського зібрала аншлаґ. Більшість глядачів виставу бачили вперше. За час недовготривалої роботи гуртківці зуміли поставити 12 п'єс. Хоча й у рамках протипожежної безпеки на час вистав обирали й вартових, які сліdkували за станом безпеки. Однак у зв'язку із загрозою займання районний виконавчий комітет заборонив проводити вистави у клуні. За відсутності належного приміщення театр аматорів припинив свою роботу (Трутен, Є., 1927, с. 39). Проте такі зусилля свідчать про надзвичайно велике захоплення молоді таким видом сільського дозвілля.

Загальною проблемою діяльності сільських драматичних гуртків стала вкрай низька якість вистав. Насамперед, це було пов'язано з тим, що селянська молодь, яка була основним контингентом акторів-аматорів у драмгуртках, залучалась до польових та господарчих робіт, що унеможливлювало їй регулярну діяльність у гуртку. Часто гуртківці бралися до постановок великої кількості різноманітних вистав і не встигали довести їх до ідеалу, адже селяни двічі на одну й ту саму п'єсу не ходили. Наприклад, драмгурток обирав п'єсу для вистави, проводив декілька репетицій і одразу її представляв глядачам. Щоправда, загалом сільське населення не бачило художньої продукції театрів більш високого рівня, зокрема міських, а тому не мали чіткої уяви як мають відбуватися театральні постановки. Отже, невисока якість вистав компенсувалась самим фактом їх існування.

Також загальній роботі драмгуртків ставали на заваді проблеми із дисципліною та організацією їх діяльності. До прикладу, у селі Ждани Лубенської округи репетиції драмгуртка розпочиналися пізнього вечора й тривали до ранку, адже його керівником був молодий парубок, який спочатку відвідував досвітки і «парубкував», а вже потім переходив до вирішення питань постановки вистави. Сільська молодь, що грала у Жданівському драмгуртку, часто могла й не знати, яку виставу мають ставити ввечері перед публікою, а дізнавалися лише перед початком виступу (Білоус, 1929, с. 35–36). А у селі Тютюнники Бердичівської округи молодь збиралася у драмгуртку співати соромицьких пісень, жартувати, переповідати анекдоти або дискутувати на різноманітні теми. А театральні проби розпочинали опівночі. Як зазначав один із очевидців подій: «Бувають такі випадки, що голова драмгуртка бігає цілий вечір і не може зібрати драмгуртян...» (Недоля, С., 1929, с. 25). Як наслідок, такі підготовки театральних вистав заздалегідь були приречені на провал.

Утім, поряд із негативними тенденціями у справі розвитку і діяльності сільської молоді, у драмгуртках та театрі було чимало зразкових прикладів їх діяльності. Так, досить активно діяв

у межах Київської округи Лішнянський драмгурток. Протягом гастрольного 1927 року гуртківці поставили для місцевих жителів 23 п'єси і 40 вистав. Слід зазначити, що їх більшість було зіграно українською мовою. За жанрами – це були фантастичні комедії, як-от п'єса «Чорт і шинкаря» К. Кшишовшевського, трагікомедія І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля», драми «Степовий гість» Б. Грінченка, «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана, «Панна Штукарка» О. Володського. Також гурток мандрував із платними виставами по інших селах Київської округи (1927, с. 39).

Дієвим і успішним був Бражинський драмгурток Волинської округи. Це був аматорський колектив молодих хлопців і дівчат, який селяни прозвали «гурток комедіянчиків». Їх першою п'єсою була «На перші гулі» С. Васильченка. Колектив активно діяв впродовж семи років. Його підтримувала й сільська громада. Для потреб гуртка виокремили спеціальне приміщення (Литвинчук, К., Литвичук, С. & Зарічаний А., 1928, с. 37).

Активно працював і драмгурток сільбуду імені Артема у селі Бабаї Харківської округи. Це спочатку був клуб аматорів, що складався із хлопців і дівчат, які не мали ані відповідного помешкання, ані матеріальних засобів. Для вистав використовували приміщення школи та зернову комору. У 1927 р. за допомогою Харківського районного виконавчого комітету у Бабах перебудували колишню аптеку під театр із глядацькою залом на 500 місць. Тут було й електричне освітлення. Його репертуар, в основному, включав українську класику. Ставили «Гайдамаки» Л. Курбаса, «97» та «Хулії Хурина» М. Куліша, «Безталанну» І. Карпенка-Карого, «За двома зайцями» М. Старицького та інші (Богуславський, 1927, с. 38). У такий спосіб аматорський колектив перетворювався на професійний, що регулярно давав вистави.

Про масштаби та високий фаховий рівень діяльності сільського театру та захоплення ним молоддю частиною селянського соціуму свідчить робота Займищанського театру. В його складі грали лише молоді хлопці і дівчата. Театр мандрував ближніми селами Чернігівської округи. Так, побував у селах Кучинівці, Нових Млинах та Грязні. Однак найбільшої популярності молоді актори сільського театру здобули у місті Сновськ, де зібрали глядацьку залу залізничного театру робітників Сновського депо на 900 місць (1928, с. 40). Надалі Займищанський сільський театр запрошували на гастролі в місто.

Результати. У статті висвітлено упровадження театральнo-драматичного мистецтва у молодіжне сільське середовище як вид нового дозвілля для сільських хлопців і дівчат. Окреслено участь сільської молоді у роботі драматичних гуртків та театральних колективів.

Визначено та узагальнено основні проблеми, які постали перед молоддю. Разом з тим представленою розвідкою порушена тема не вичерпується і має нові перспективи розробки. Подальші дослідження означеної проблеми полягають у з'ясуванні ступеня охоплення сільським театром молоді, сітки діючих театрів, драмгуртків по округах УСРР, їх кількісний склад та репертуар.

Обговорення. Окремі питання представленної наукової теми раніше розглядалися на III Міжнародній науково-практичній конференції «Революційні потрясіння початку XX ст. в Європі: геополітичний, соціокультурний і антропологічний виміри» (із нагоди 100-ї річниці Української революції 1917–1921 рр., 11–12 квітня 2019 р., Черкаси).

Висновки. Отже, сільський театр, як вид масового доступного мистецтва, користувався значною популярністю у молодіжному сільському середовищі. Сільська молодь була основним контингентом роботи драмгуртків і театральних осередків, і глядачем сільських театрів. У їх діяльності молоді дівчата й хлопці виступали як суб'єктом, що створює масовий культурний продукт, так і об'єктом, який його споживає. Серед основних проблем у розвитку молодіжного театрального дозвілля були: відсутність керівників-постановників, спеціальних помешкань, методичного забезпечення, дисципліни у колективах, втручання у молодіжний самодіяльний театральний рух владних органів, системні спроби підпорядкувати його завданням політичної ідеології. Зазначені явища часом породжували низьку якість вистав. Однак поряд із цим існувало чимало драмгуртків та аматорських театральних колективів, які діяли успішно. Враховуючи, що цей напрямок дозвілля розвивався за умов зміцнення партійної влади на селі, то місце і роль сільської молоді у цьому жанрі, тематика вистав часто визначалися напрямками політосвіти, що обстоювалися партією більшовиків. Водночас помітне місце у репертуарі сільських театрів посідала українська класика. Театральне мистецтво, що вирізнялося особливими можливостями впливу на формування свідомості людей, в умовах становлення тоталітарного режиму було приречене на його політико-ідеологічне обслуговування, однак за станом на 1920-ті рр. відігравало й позитивну роль у засвоєнні зразків національної культури.

Подяки. Автор висловлює подяку науковим співробітникам Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за збереження фонду періодичних видань, зокрема колекції журналів та газет періоду 1920-х рр., що, у свою чергу, зробило можливим висвітлити й проаналізувати один із аспектів молодіжного сільського життя в УСРР.

Бібліографічні посилання

- Анон, 1928. На місцях. Ось в кого учитися треба! (Драмгурток при Захар'їнському РСБ, на Одещині). *Сільський театр*, № 2 (24), с. 43.
- Анон, 1928. Слобідський драмгурток. *Сільський театр*, № 5 (27), с. 36.
- Бездітний, Т., 1927. Розвиткові не дозволяють обставини (с. Великі Вовнянки, Ківшоватського р., на Білоцерківщині). *Сільський театр*, № 10 (20), с. 37.
- Білоус., 1929. «Перекрутили». *Сільський театр*, № 8 (42), с. 35–36.
- Богуславський, 1927. Збудували новий театр. *Сільський театр*, № 12 (22), с. 38.
- Борзак, М., 1928. Вчителька орудує (с. Поправка, на Білоцерківщині). *Сільський театр*, № 2(23), с. 40.
- Галась, І., 2010. Діяльність театральних колективів в Україні на зламі 20–30 х років минулого століття: за матеріалами Державного архіву друку. *Вісник Книжкової палати*. Київ, № 11, сс. 35–38. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_11_12 [Дата звернення: 14.05.2020].
- Дядлов, Х., 1927. Треба підтягтися (с. Нова Водолога, Харківської округи). *Сільський театр*, № 9 (19), с. 41.
- Захарченко, М. В., 2006. Розвиток та діяльність робітничо-селянських театрів в українському селі в 20-х роках ХХ століття. *Український селянин*, № 10, с. 143–145.
- Захарченко, М. В., 2015. Створення і діяльність гуртків в українському селі (20-ті рр. ХХ ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль, № 1(3), с. 135–141.
- Коломієць, П., 1929. Дайте гарну п'єсу. *Сільський театр*, № 9 (44), с. 32.
- Корляків, М., 1928. Сільська молодь і «сільський театр». *Сільський театр*, № 3 (25), с. 4–6.
- Косенко, Г., 1928. Як у нас вчать ролі (с. Носачівка, Шевченківської округи). *Сільський театр*, № 8 (30), с. 31.
- Литвичук, К., Литвинчук, С. та Зарічаний, А., 1928. Бражинський драмгурток, *Сільський театр*, №5 (27), с. 37.
- Лійпоман, 1927. В день кооперації – карнавал. *Сільський театр*, № 9 (19), с. 40.
- М., К., 1927. Працьовитий гурток (с. Лішня, Київської округи). *Сільський театр*, № 7 (17), с. 39.
- Недоля, С., 1929. Без дисципліни. *Сільський театр*, № 6 (40), с. 25.
- Омельченко, П., 1928. «Без руля». *Сільський театр*, № 2 (24), с. 44.
- Орленко, 1928. Робсельтеатр і драмгурток. Що заважає драмгурткам працювати? *Сільський театр*, № 5 (27), с. 34.
- Рудь, П., 1927. Сільський театр у Бистрикові (с. Бистрик, Конотопської округи). *Сільський театр*, № 9 (19), с. 39.
- С., М., 1925. Театр бореться з релігійними забобонами (с. Паволоч на Білоцерківщині). *Молодий більшовик*, № 80, с. 3.
- Сенектутова, И. М., 2007. *Политика Советского государства в области культуры в период НЭПа (1921–1929 гг.) (на материалах Нижнего Поволжья)*: автореф. дис... канд. ист. наук: 07.00.02 – Отечественная история. Астраханский государственный университет, Астрахань, 20 с. Доступно: www.aspu.ru/images/File/autorefs/history/Senektutova.doc [Дата звернення: 14.05.2020].
- Сергієвський, 1928. Сельбуд в церкві (с. Вербове, Тульчинської округи). *Сільський театр*, № 8 (30), с. 31.
- Сергіїв, М., 1928. Як деякі сельбуди по-своєму розуміють художню працю драмгуртків. *Сільський театр*, № 2 (24), с. 46.
- Сотникова, Е. В., 2013. Театральное просвещение в Сибири в 1920-е годы: самодетельное творчество. *Материалы IX Международного научного конгресса. Глобальные процессы в региональном измерении: опыт истории и современность*. Новосибирск, т. 1, с. 127–132. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/teatralnoe-prosveshchenie-v-sibiri-v-1920-e-gody-samodeyatelnoe-tvorchestvo/viewer> [Дата звернення: 14.05.2020].
- Топчій, О., 2014. Художньо-масова робота сільської інтелігенції в культурно-освітніх закладах Чернігівщини (1920 – поч. 1930 рр.). *Сіверянський літопис*, № 5, с. 353–358. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2014_5_29 [Дата звернення: 14.05.2020].
- Троянда, 1928. І розум пропили. *Сільський театр*, № 5 (27), с. 35.
- Трутьєв, С., 1927. Культурний вогник... у клуні (хутір Герусівка, на Полтавщині). *Сільський театр*, № 10 (20), с. 39.
- Ушатий, 1928. «Піймав облизня» – Альбіковського (с. Займище, Чернігівської округи). *Сільський театр*, № 1 (23), с. 40.
- Чуб, 1928. «Гадючник» продали, а сельбуда не збудували (с. Преображенка, Запорізької округи). *Сільський театр*, № 1 (23), с. 44.
- Шалаева, Н. В., 2014. Советская власть и культура: формирование народного революционного театра в 1917–1920-е гг. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, № 1 (39), с. 202–206. Доступно: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2014_1-2_51.pdf [Дата звернення: 14.05.2020].

References

- Anon, 1928. Na mistsyakh. Os' v koho uchytysya treba! (Dramhurtok pry Zakhar'yn's'komu RSB, na Odeshchyni). [On the ground. That's where to study! (Dramatic circle at the Zakharin RSB, in Odesa region)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 2 (24), p. 43 (in Ukrainian).
- Anon, 1928. Slobids'kyi dramhurtok [Dramatic circle of Slobodka]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 5 (27), p. 36 (in Ukrainian).
- Bezditnyy, T., 1927. Rozvytkovi ne dozvolayut' obstavyny (s. Velyki Vovnyanky, Kivshovat's'koho rayonu, na Bilotserkivshchyni) [Development is not allowed by circumstances (Vovnyanky village, Kivshovatsky district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 10 (20), p. 37 (in Ukrainian).
- Bilous., 1929. «Perekrutyly» [«Perverted»]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 8 (42), pp. 35–36 (in Ukrainian).
- Bohuslavs'kyi, 1927. Zbuduvaly novyy teatr [A new theater was built]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 12 (22), p. 38 (in Ukrainian).
- Borzak, M., 1928. Vchytel'ka oruduye (s. Popravka, na Bilotserivshchyni) [Teacher works (Popravka village, Bila Tserkva district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 2 (23), p. 40 (in Ukrainian).
- Halas', I., 2010. Diyal'nist' teatral'nykh kolektyviv v Ukrayini na zlami 20–30–kh rokiv mynuloho stolittya: za materialamy Derzhavnoho arkhivu druku [The activities of theatrical collectives in Ukraine in the 20th and 30th century of the last century: on the materials of the State Archive of the Press.]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty [Bulletin of the Book Chamber of Ukraine]*, No 11, pp. 35–38. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_11_12 [Accessed: 14.05.2020] (in Ukrainian).
- Dyadlov, Kh., 1927. Treba pidtyahytysya (s. Nova Vodoloha, Kharkivs'koyi okruhy) [We have to get up (Nova Vodoloha village, Kharkiv district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 9 (19), p. 41 (in Ukrainian).
- Zakharchenko, M. V., 2006. Rozvytok ta diyal'nist' robitnycho-selyans'kykh teatriv v ukrayins'komu seli v 20–kh rokakh XX stolittya [Development and activities of workers' and peasants' theaters in the Ukrainian village in the 20's of the XX century]. *Ukrayins'kyi selyanyn [Ukrainian Peasant]*. Issue 10, pp. 143–145 (in Ukrainian).
- Zakharchenko, M. V., 2015. Stvorenniya i diyal'nist' hurtkiv v ukrayins'komu seli (20–ti rr. XX st.) [Creation and activity of circles in Ukrainian village (20th of the XX century)]. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatyuka. Seriya: Istoriya. [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk. History series]*. Ternopil, issue 1 (3), pp. 135–141 (in Ukrainian).
- Kolomiets, P., 1929. Daite harnu p'iesu. [Present a good play]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 9 (44), p. 32 (in Ukrainian).
- Korlyakiv, M., 1928. Sil's'ka molod' i «sil's'kyi teatr» [Rural youth and «peasant theater»]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 3 (25), pp. 4–6 (in Ukrainian).
- Kosenko, H., 1928. Yak u nas vchat' roli (s. Nosachivka, Shevchenkivs'koyi okruhy) [How do we learn the roles (Nosachivka village, Shevchenkivsk district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 8 (30), p. 31 (in Ukrainian).
- Lytvynchuk, K., Lytvynchuk, S., and Zarichanyi, A., 1928. Brazhyns'kyi dramhurtok [Dramatic circle of Brazhynka]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 5 (27), p. 37 (in Ukrainian).
- Liypoman., 1927. V den' kooperatsiyi – karnaval [A carnival on the day of cooperation]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 9 (19), p. 40 (in Ukrainian).
- M., K., 1927. Prats'ovytyi hurtok (s. Lishnya, Kyyivs'koyi okruhy) [Hardy circle (Lyshnya village, Kyiv district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 7 (17), p. 39 (in Ukrainian).
- Nedolya, S., 1929. Bez dystsypliny [Without discipline]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 6(40), p. 25 (in Ukrainian).
- Omel'chenko, P., 1928. «Bez rulya» [«Rudderless»]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 2(24), p. 44 (in Ukrainian).
- Orlenko., 1928. Robsel'teatr i dramhurtok. Shcho zavazhaye dramhurtkam pratsyuvaty? [Worker-peasant theater and drama circle. What prevents dramatic groups from working?]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 5 (27), p. 34 (in Ukrainian).
- Rud', P., 1927. Sil's'kyi teatr u Bystrykovi (s. Bystryk, Konotops'koyi okruhy) [Village Theater in Bystryk (Bistryk village, Konotop district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 9(19), p. 39 (in Ukrainian).
- S., M., 1925. Teatr boret'sya z relihiynymy zabobonamy (s. Pavoloch na Bilotserkivshchyni) [Theater fights with religious prejudices (village of Pavoloch, Bila Tserkva district)]. *Molodyi bilshovyk [Young Bolshevik]*, No 80 (123), p. 3 (in Ukrainian).
- Senektutova, I. M., 2007. *Politika Sovetskogo gosudarstva v oblasti kul'tury v period NEPa (1921–1929 gg.) (na materialakh Nizhnego Povolzh'ya)*. [Soviet state politics in the field of culture during the period of the New Economic Policy (1921–1929). (based on materials of the Lower Volga Region)]. Abstract of Ph.D. dissertation. Astraxan': Astraxanskij gosudarstvennyj universitet. Available at: <http://www.aspu.ru/images/File/autorefs/history/Senektutova.doc> [Accessed: 14.05.2020] (in Russian).
- Serhiyevs'kyi., 1928. Sel'bud v tserkvi (s. Verbove, Tul'chyns'koyi okruhy) [Peasant house in the church (Verbove village, Tulchynskoi district)]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 8 (30), p. 31 (in Ukrainian).
- Serhiyiv, M., 1928. Yak deyaki sel'budy po-svoyomu rozumiyut' khudozhnyu pratsyu dramhurtkiv [As some peasant houses realize their own artistic work in dramatic circles.]. *Sil's'kyi teatr [Peasant theatre]*, No 2(24), p. 46 (in Ukrainian).
- Sotnikova, E. V., 2013. Teatral'noe prosveshchenie v Sibiri v 1920-e gody: samodiyatel'noe tvorchestvo'. [Theatrical awareness in Siberia in the 1920s: amateur activities]. *Materialy IX Mezhdunarodnogo nauchnogo kongressa, Global'ny'e processy v regional'nom izmerenii: opyt istorii i sovremennost'* [Materials of the IX International Scientific Congress. Global processes in the regional dimension: the experience of history and

present], Novosibirsk, vol. 1, pp. 127–132. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/teatralnoe-prosvetschenie-v-sibiri-v-1920-e-gody-samodeyatelnost-tvorchestvo/viewer> [Accessed: 14.05.2020] (in Russian).

Topchiiy, O., 2014. Khudozhn'o-masova robota sil's'koyi intelihentsiyi v kul'turno-osvitnikh zakladakh Chernihivshchyny (1920 – poch. 1930 rr.) [Artistic-mass work of rural intellectuals in cultural and educational institutions of Chernihiv region (1920 – early 1930s)]. *Siveryans'kyi litopys* [Siversian Chronicle], No 5, pp. 353–358. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2014_5_29 [Accessed: 14.05.2020] (in Ukrainian).

Troyanda., 1928. I rozum propyly [And mind was drunk]. *Sil's'kyi teatr* [Peasant theatre], No 5(27), p. 35 (in Ukrainian).

Truten', Ye., 1927. Kul'turnyy vohnyk... u kluni (khutir. Herusivka, na Poltavshchyni) [Cultural light ... in a barn (Hrusivka hamlet, Poltava district)]. *Sil's'kyi teatr* [Peasant theatre], No 10 (20), p. 39 (in Ukrainian).

Ushatyy., 1928. «Piymav oblyznaya» – Al'bikovs'koho (s. Zaymyshche, Chernihivs'koyi okruhy) [«Caught nothing for one's pains» – Albikovskiy (Zaymische village, Chernihiv district)]. *Sil's'kyi teatr* [Peasant theatre], No 1 (23), p. 40 (in Ukrainian).

Chub., 1928. «Hadyuchnyk» prodaly, a sel'buda ne zbuduvaly (s. Preobrazhenka, Zaporiz'koyi okruhy) [«Hadiushnyk» was sold, and Peasant house were not built (Preobrazhenka village, Zaporozhskaya district)]. *Sil's'kyi teatr* [Peasant theatre], No 1 (23), p. 44 (in Ukrainian).

Shalaeva, N. V., 2014. Sovetskaya vlast' i kul'tura: formirovaniye narodnogo revolyucionnogo teatra v 1917–1920-e gg. [Soviet rule and culture: people's revolutionary theatre formation in 1917–1920]. *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kul'turologiyai i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki* [Historical, philosophical, political and legal sciences, cultural studies and art history. Questions of theory and practice], No 1 (39), pp. 202–206. Available at: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2014_1-2_51.pdf [Accessed: 14.05.2020] (in Russian).